

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти
Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

КУРСОВА РОБОТА З МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ

методичні рекомендації

для здобувачів

першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями)
за освітньо-професійною програмою: “Середня освіта (історія та
громадянська освіта)”

Укладачі:

к.іст.н., доц. Шалашна Н.М.

д.пед.н., проф. Воронова Н.С.

PhD, ст.викл. Бондаренко П.С.

Дніпро-Слов'янськ – 2025 р.

УДК 378.016:94:001.8(072)

К93

**Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради ДДПУ
(протокол № 7 від 05.02.2026 р.)**

Рецензенти:

Саяпіна Світлана Анатоліївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Ємельяненко Ганна Дмитрівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Курсова робота з методики викладання історії: методичні рекомендації / Донбаський державний педагогічний університет; уклад. Н.М. Шалашна, Н.С. Воронова, П.С. Бондаренко. - Дніпро-Слов'янськ: ДДПУ, 2025. - 52 с.

Методичні рекомендації призначені для допомоги здобувачам першого (бакалаврського) рівня вищої освіти у написанні курсової роботи. Посібник містить плани конкретні практичні поради та методичні вказівки щодо роботи на кожному етапі написання роботи. Видання призначено для здобувачів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності А4.03 Середня освіта (історія та громадянська освіта).

© ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет
© Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін
© Н.М. Шалашна
© Н.С. Воронова
© П.С. Бондаренко

ЗМІСТ

Вступ	4
Вимоги до курсової роботи	10
Оцінювання курсової роботи	18
Орієнтовна тематика курсових робіт	21
Методичні рекомендації з написання курсової роботи	23
Додатки	43

ВСТУП

Модернізація сучасної історичної освіти в Україні, зумовлена переходом до компетентнісної парадигми навчання та впровадженням Державного стандарту базової середньої освіти, а також актуальні завдання реформування шкільної історичної освіти, висувають високі вимоги до професійної підготовки майбутнього вчителя історії. Сучасний педагог має бути не просто транслятором готових знань, а дослідником, фасилітатором та проектувальником освітнього середовища. У системі фахової підготовки студентів спеціальності «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» важливе місце посідає курсова робота з методики навчання історії.

Курсова робота є одним із найскладніших та водночас найпродуктивніших видів самостійної навчально-дослідницької діяльності здобувача вищої освіти. Її роль у формуванні педагогічної майстерності важко переоцінити. Саме під час написання методичного дослідження студент вперше виходить за межі простого засвоєння теорії та намагається розв'язати конкретну педагогічну проблему.

Написання курсової роботи сприяє синтезу знань, тобто об'єднанню фундаментальних історичних знань із психолого-педагогічними теоріями та методичними інструментами. В процесі написання курсової роботи подальшого розвитку набувають аналітичні здібності, здобувач вчиться аналізувати та критично оцінювати інформацію з фахової наукової літератури, чинні навчальні програми та досвід вчителів-практиків. Вміння виявити проблему в класі (наприклад, низький рівень картографічних умінь учнів) і знайти науково обґрунтований шлях її вирішення — це ключова навичка сучасного вчителя.

Курсова робота з методики навчання історії являє собою кваліфікаційне навчально-наукове дослідження, яке демонструє здатність студента застосовувати теоретичні знання для аналізу освітніх процесів. Зміст роботи

охоплює широкий спектр питань: від психологічних особливостей сприйняття історичного матеріалу дітьми різного віку до методики використання новітніх цифрових інструментів. Робота базується на принципах науковості, логічності та практичної спрямованості.

Метою виконання курсової роботи є поглиблення та систематизація знань здобувачів з методики викладання історії, формування у них умінь і навичок самостійної науково-дослідницької діяльності, а також підготовка до практичного застосування інноваційних освітніх технологій у майбутній професійній діяльності.

Виконуючи роботу, майбутній учитель історії має довести свою готовність до самостійного пошуку та критичного аналізу наукових джерел, проектування методичних систем навчання для різних типів уроків, аргументованого захисту власних методичних ідей.

Реалізація курсової роботи як цілісного освітнього компоненту спрямована на розв'язання комплексу науково-педагогічних завдань, що забезпечують якісну реалізацію здобувачами освіти свого потенціалу як активного методиста-дослідника.

До основних завдань цього освітнього компоненту належать:

- Сформувати систему знань про сучасну методологію історико-педагогічних досліджень та понятійно-категоріальний апарат методики навчання історії.
- Забезпечити глибоке розуміння студентами зв'язку між досягненнями історичної науки та трансформацією навчального змісту в шкільних курсах.
- Навчити критично аналізувати методичні концепції, авторські підходи та сучасні освітні парадигми (зокрема НУШ).
- Розвинути вміння моделювати освітній процес на основі системно-діяльнісного підходу, трансформуючи складні історичні концепти у доступні для учнів методичні форми.

- Навчити конструювати авторські дидактичні системи: від окремих пізнавальних завдань до цілісних проєктів уроків та позакласних заходів.
- Сформувати навички інтеграції інноваційних цифрових технологій та медіаосвітніх інструментів у структуру уроку історії.
- Виробити навички діагностування освітніх потреб та результатів навчання учнів (аналіз рівня сформованості предметних та ключових компетентностей).
- Навчити методам наукової аргументації, ведення професійної дискусії та апробації результатів власного методичного пошуку.
- Сформувати здатність до професійної рефлексії, що дозволяє майбутньому вчителю об'єктивно оцінювати ефективність застосованих ним методів навчання.
- Сприяти вихованню відповідального ставлення до ролі вчителя історії у формуванні національної ідентичності та історичної пам'яті учнів.
- Стимулювати прагнення до безперервного професійного самовдосконалення та пошуку власного індивідуального стилю викладання.

Успішна реалізація завдань освітнього компоненту сприятиме формуванню у здобувачів наступних компетентностей:

ІК Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь із наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу *на рівні базової середньої освіти*.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

СК1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету.

СК3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проєктування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей, освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів.

ПК 1. Знання та розуміння змісту й методології фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін.

ПК 2. Знання сучасних досліджень в галузі історії.

ПК 3. Знання категоріально-понятійного апарату історичної науки, здатність орієнтуватися у науковій періодизації історії, використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

ПК 4. Здатність інтегрувати набуті знання соціальних та гуманітарних наук в самостійну систему, виявляти цілісність знань та умінь.

ПК 6. Здатність здійснювати критичний аналіз джерел інформації та використовувати їх у професійній діяльності.

ПК 7. Знання наукових основ методики навчання історії, організації процесу пізнання та виховання учнів різних вікових категорій.

ПК 9. Знання нових підходів до шкільної історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства та процесу євроінтеграції.

Результатом успішної реалізації освітнього компоненту мають стати наступні результати навчання:

ПРН 1. *Відтворює* основні концепції та принципи педагогіки і

психології; *враховує* в освітньому процесі закономірності розвитку, вікові та інші індивідуальні особливості учнів.

ПРН 7. *Демонструє* знання основ фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності), *оперує* базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

ПРН 8. *Генерує* обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

ПРН 9. *Застосовує* сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

ПРН 10. *Демонструє* володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

ПРН 14. *Уміє інтегрувати* в освітній процес знання про основні історичні етапи становлення України як держави та особливості розвитку української культури; усвідомлено формувати у здобувачів розуміння цінності незалежності, територіальної цілісності та демократичного устрою України, громадянського суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина; *цінувати* різноманіття та мультикультурність, керуватися в педагогічній діяльності етичними нормами, принципами толерантності, взаємоповаги, діалогу та співробітництва.

ПРН 16. *Демонструє* знання змісту фундаментальних і спеціальних галузей історичної науки та спеціальних історичних дисциплін, *пояснює* і *характеризує* історичні процеси і події у їх порівнянні та взаємозв'язку.

ПРН 17. *Знає* і *аналізує* сучасні наукові дослідження з проблем вітчизняної та всесвітньої історії, спеціальних дисциплін та *імплементує* знання у навчальну і практичну діяльність.

ПРН 21. *Працює* з джерелами інформації, *інтегрує* їх у зміст навчання історії, *представляє* та *обговорює* відображені в них факти, явища, події, *визначає* власну позицію щодо суперечливих питань.

ПРН 22. *Знає* зміст шкільних курсів історії, *проектуює* і *здійснює* навчальний процес, *обирає* оптимальні компетентнісно орієнтовані методики навчання історії, *уміє* оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.

Методичні рекомендації, викладені у цьому посібнику, покликані стати навігатором для студента на шляху від вибору теми до успішного захисту роботи. Вони допоможуть структурувати пошук, уникнути типових помилок та зробити процес дослідження захопливою частиною професійного становлення.

ВИМОГИ ДО КУРСОВОЇ РОБОТИ

Загальні вимоги

Вимоги до написання та оформлення курсової роботи сформульовані в “Положенні про написання та оформлення курсових робіт”, затвердженому вченою радою ДВНЗ “ДДПУ” 28.08.2020 р., протокол № 1.

1. Перед виконанням курсової роботи здобувач вищої освіти повинен ознайомитися із чинними вимогами до її написання та оформлення. Будь-яка наукова робота, зокрема й курсова, повинна мати ознаки самостійного дослідження, їй притаманні: чіткість і логічна послідовність викладення матеріалу; переконливість аргументації; стислість і точність формулювань, які виключають можливість неоднозначного тлумачення; висвітлення експериментальних методик; конкретність викладення результатів дослідження; обґрунтованість рекомендацій та пропозицій.

2. Після обрання теми курсової роботи здобувач вищої освіти повинен визначити мету та основні завдання, які він прагне виконати для того, щоб ґрунтовно дослідити окреслену проблему. Написання курсової роботи починається з визначення та висвітлення основного питання кожного розділу.

Матеріал роботи повинен бути вичерпним, а зміст правильно розкритим. Якщо здобувач попередньо проаналізував наукові доробки українських і зарубіжних науковців з досліджуваної ним проблеми, він повинен обов’язково посилатися на роботи певних авторів і джерела, з яких запозичив матеріали або окремі результати.

3. У курсовій роботі повинні бути відображені:

- актуальність тематики та відповідність сучасному стану науки;
- обґрунтування вибраного напрямку дослідження та методів, якими ці дослідження здійснюються; аналіз та узагальнення наявних наукових результатів.

Курсова робота повинна містити елементи дослідження:

- вивчення достатньої кількості опублікованих джерел (книг, журнальних статей та інших розробок) вітчизняних і зарубіжних авторів;
- систематизацію та аналіз різних думок і підходів, формування власної точки зору на проблему, яка досліджується;
- порівняння теоретичних позицій науковців і практичної діяльності вітчизняних і зарубіжних шкіл; розробка методик і проведення експериментів;
- оформлення висновків та рекомендацій.

4. Уміння обґрунтовано представити матеріал свідчить про рівень сформованості знань і переконань здобувачів, про системність та свідоме засвоєння цих знань. Курсова робота повинна бути написана нормативною літературною мовою, з використанням наукової термінології, без зловживання цитатами, запозиченими із статей, підручників та з електронних джерел. У роботі не повинно бути граматичних та стилістичних помилок.

5. Вимоги до написання курсової роботи.

Написання курсових робіт, які є тематичним продовженням робіт, створених у попередні роки, дозволяється лише за умови наявності в них не більше 25% наукового матеріалу з попередньої роботи.

Їх оформлюють відповідно до таких вимог:

– текст друкується шрифтом Times New Roman, міжрядковий інтервал 1.5, кегль 14, аркуш формату А4, поля: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє і нижнє – по 20 мм;

– загальний обсяг роботи не повинен перевищувати 30 сторінок з урахуванням додатків та переліку використаних джерел;

– креслення та ілюстрації, що додаються до роботи, повинні бути скомпоновані на аркуші формату А3 або А4 (за потреби).

– курсові роботи подаються в друкованому вигляді та на електронних носіях;

– курсові роботи виконуються українською мовою.

6. Структура курсової роботи включає такі елементи:

– титульний аркуш (*Додаток А*);

– зміст;

– перелік умовних позначень, символів, одиниць скорочень і термінів;

– вступ;

– основна частина (сутність роботи);

– висновки;

– список використаних джерел ;

– додатки (за потреби).

7. Сутність роботи викладають, поділяючи матеріал на розділи. Кожний розділ починається з нової сторінки. Зміст двох розділів основної частини повинен відповідати темі роботи та повністю її розкривати.

У розділах основної частини подається:

- огляд літератури за темою і добір напрямів досліджень;
- результати здійснених досліджень (теоретичні чи експериментальні);
- аналіз та узагальнення результатів досліджень.

Вимоги до змісту структурних частин курсової роботи

Зміст подають на початку курсової роботи. Він містить перелік структурних елементів курсової роботи, зокрема назви розділів і підрозділів із зазначенням номерів сторінок (*Додаток Б*).

Перелік умовних позначень складають за умови повторення умовних позначень, символів, скорочень, термінів, що не є загальноприйнятими, більше трьох разів у тексті. Цей перелік розміщують безпосередньо після змісту, починаючи з нової сторінки. Перелік друкують двома колонками, у них зліва за алфавітом наводять скорочення, справа – їх детальну

розшифровку. Незалежно від цього за першої появи цих елементів у тексті роботи наводять їх розшифровку. Якщо в тексті курсової роботи спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення тощо зустрічаються менше ніж три, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Вступ розташовується після переліку умовних позначень (якщо він є), починаючи з нової сторінки. Вступ до курсової роботи розкриває сутність і стан розробки наукової проблеми та її значущість, обґрунтування потреби проведення дослідження.

У вступі подають загальну характеристику роботи в такій послідовності:

- актуальність теми,
- об'єкт дослідження,
- предмет дослідження,
- мета та завдання дослідження,
- методи дослідження,
- практичне значення отриманих результатів,
- апробація та публікації автора (за наявності),
- характеристика структури роботи.

Важливо: перелічені структурні компоненти вступу не нумеруються, але виділяються курсивом або напівжирним шрифтом.

Основна частина курсової роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів. Кожен розділ починається з нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом вибраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів дослідження. У кінці кожного розділу формулюють висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць (до 1 сторінки).

У розділах основної частини подають:

перший розділ – огляд наукової літератури за темою й вибір напрямів досліджень, викладення загальної методики й основних методів дослідження; характеристику об'єкту дослідження; методику проведення дослідження;

другий розділ – експериментальна частина і методика дослідження; проведені теоретичні й (або) експериментальні дослідження; аналіз і узагальнення результатів дослідження.

В огляді літератури здобувач окреслює основні етапи розвитку наукової думки за обраною проблемою. Стисло, критично висвітлюючи основні думки, висловлені у роботах попередників, потрібно назвати ті питання, що залишились невирішеними, і визначити своє місце у розв'язанні проблеми. В цьому ж розділі обґрунтовують вибір напряму дослідження, наводять методи вирішення задач та їх порівняльні оцінки, розробляють загальну методику проведення дослідження, наводять характеристику об'єкту дослідження. У теоретичних роботах розкривають методи розрахунків та гіпотези, що розглядають, в експериментальних – принципи оцінки розрахунків.

У наступних розділах з вичерпною повнотою викладають результати власних досліджень автора із висвітленням того нового, що він вносить у розробку проблеми. Потрібно давати оцінку повноти вирішення поставлених задач, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і закордонних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень тощо.

Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Висновки. Загальні висновки розташовують безпосередньо після викладення суті роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках відображено найважливіші узагальнені результати курсової роботи відповідно до поставлених завдань. Текст висновків можна поділяти на пункти.

Список використаних джерел і літератури. Наукове дослідження завершується списком використаних джерел та літератури, який починається з нової сторінки, після висновків. Список використаних джерел і літератури необхідно розміщувати за алфавітом за їх наскрізною нумерацією.

У **додатках** подаються матеріали, що мають ілюстративно-довідкове значення і є доцільними для повнішого висвітлення теми, наприклад, копії документів, витяги із звітних матеріалів, окремі положення інструкцій і правил, статистичні дані, рисунки, схеми тощо.

Вимоги до оформлення структурних частин курсової роботи

Текст основної частини курсової роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Заголовки структурних частин курсової роботи **«ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ», «ДОДАТКИ»** – набираються великими жирними літерами симетрично до тексту, без абзацних відступів. Крапка в кінці заголовку структурної частини не ставиться, заголовок не підкреслюється. Кожний розділ починається з нової сторінки.

У розділах (не обов'язково у всіх) можуть бути присутніми підрозділи. Їхні назви набираються малими літерами (крім першої великої), напівжирним шрифтом 14 кегля.

Назви підрозділів наводяться в окремому рядку. Крапка після них не ставиться. Якщо такий заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапками, але наприкінці останнього речення крапка все одно не ставиться. Перенесення слів у заголовок не допускається.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 2–3 інтервалам.

Не допускається розміщувати назву підрозділу, а також пункту і підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №.

Першою сторінкою у курсовій роботі є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації сторінок курсової роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

Зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел і літератури не нумерують. Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім з нового рядка друкують заголовок розділу.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу й порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. У кінці номера підрозділу повинна стояти крапка. Потім у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту між якими ставлять крапку. У кінці номера повинна стояти крапка. Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка.

Ілюстрації (схеми, графіки) і таблиці необхідно подавати в курсовій роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації й таблиці, які розміщені на окремих сторінках курсової роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться

крапка. Наприклад: Рис. 1.2. Номер ілюстрації, її назва й пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією.

Таблиці нумерують послідовно в межах розділу (за винятком таблиць, поданих у додатках). У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2». При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» та її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Оформлення посилань на джерела і літературу

При написанні курсової роботи автор повинен давати посилання на джерела і літературу, матеріали або окремі результати з яких наводяться в курсовій роботі. Посилатися варто на найновіші видання та публікації. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до нових видань.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць із джерела, на яке подано посилання в курсовій роботі.

Посилання на джерела в тексті курсової роботи потрібно зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-5]...».

Оформлення списку використаних джерел і літератури

Список використаних джерел - елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується

після висновків. Джерела і літературу потрібно розміщувати в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків. Відомості про джерела, включені до списку, необхідно давати відповідно до вимог державного стандарту ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Наказ міністерства освіти та науки України № 40 від 12.01.2017р. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання / Нац. стандарт України. – Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 17 с. (зі змінами від 2017 р., опубл. «Поправки, внесені в Національний нормативний документ ДСТУ 8302:2015») (*Додаток В*).

Оформлення додатків

Додатки розміщують у порядку появи посилань на них у тексті роботи. Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки і мати заголовок, що друкується угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Над заголовком посередині рядка малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно не цифрами, а великими літерами українського алфавіту (А, Б, В, і т.д.), за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Додатки повинні мати спільну з рештою роботи наскрізну нумерацію сторінок.

ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота оцінюється за такими критеріями: якість виконаної здобувачем роботи, рівень знань і набутих навичок щодо порушеної теми, вміння аналізувати практичну діяльність організацій, логічно й аргументовано формулювати позиції, давати обґрунтовані відповіді, репрезентувати власні твердження.

Курсові роботи оцінюються:

- за національною п'ятибальною шкалою («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», «неприйнятно»);
- за 100-бальною шкалою.

Оцінки проставляються в заліковій відомості академічної групи та заліковій книжці здобувача.

У разі незадовільної оцінки курсову роботу необхідно доопрацювати або виконати нову за іншою темою.

Шкала оцінювання: національна та накопичувальна 100-бальна

За 100-бальною шкалою	За національною шкалою
90-100 балів	відмінно
75-89 балів	добре
60-74 бали	задовільно
26-59 балів	незадовільно
0-25 балів	неприйнятно

Для визначення критеріїв оцінювання потрібно зважати на такі загальні положення:

оцінки **«відмінно» (90-100 балів)** заслуговує здобувач вищої освіти, який продемонстрував всебічні, систематичні дослідницькі аналітичні навички, вміння без похибок виконувати завдання, сформульовані

керівником, опанував основну й додаткову літературу, рекомендовану планом написання курсової роботи, виявив творчі здібності в усвідомленні, засвоєнні й застосуванні дослідницьких аналітичних навичок;

оцінки **«добре» (75-89 балів)** заслуговує здобувач вищої освіти, який продемонстрував ретельні дослідницькі аналітичні навички, успішно виконав передбачені планом написання курсової роботи завдання, засвоїв основну літературу, рекомендовану для написання розвідки, продемонстрував систему засвоєних знань з дисципліни та здатність до їх самостійного поповнення й оновлення під час подальшої професійної діяльності;

оцінки **«задовільно» (60-74 бали)** заслуговує здобувач вищої освіти, який продемонстрував дослідницькі аналітичні навички в обсязі, потрібному для подальшого навчання та майбутньої роботи за спеціальністю, впорався з виконанням завдань, передбачених планом написання курсової роботи, але припустився помилок, хоча має потрібні знання для їх усунення під керівництвом викладача;

оцінка **«незадовільно» (26-59 балів)** виставляється здобувачу вищої освіти, який має прогалини в знаннях основного матеріалу, припустився принципових помилок у виконанні завдань, передбачених планом написання курсової роботи, або плагіат фрагментів роботи становить від 25% до 50%, такий здобувач не може продовжувати навчання (можливе доопрацювання роботи);

оцінка **«неприйнятно» (0-25 балів)** виставляється здобувачу вищої освіти, який надав для перевірки курсову роботу, що не відповідає чинним вимогам, які висуваються до робіт такого рівня, плагіат становить вище 50% – з відхиленням роботи. У разі отримання оцінки «неприйнятно» здобувач має право на написання курсової роботи за новою темою.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

1. Ігрові технології на уроках історії у базовій школі: перспективи та проблеми реалізації.
2. Інклюзивна освіта на уроках історії: світові досягнення та українські перспективи.
3. Інноваційні тенденції у викладанні шкільного курсу історії у базовій школі.
4. Класифікація та методика формування учнівських компетенцій з історії (громадянської освіти).
5. Методика вивчення контроверсійних питань при викладанні історії у базовій школі (на прикладі 1-2 тем).
6. Методика побудови і проведення різних типів уроків з історії (громадянської освіти).
7. Модернізація змісту шкільної історичної освіти в умовах реформування української школи.
8. Організація і діагностика науково-дослідної роботи учнів з історії (громадянської освіти).
9. Організація і діагностика самостійної роботи учнів з історії (громадянської освіти).
10. Реалізація інтерактивного навчання на уроках історії (громадянської освіти).
11. Практична реалізація особистісно орієнтованого навчання на уроках історії (громадянської освіти).
12. Застосування прийомів розвитку критичного мислення на уроках історії (громадянської освіти).
13. Розвиток шкільної історичної освіти в Україні.
14. Розвиток шкільної історичної освіти в світі.

15. Створення сучасних засобів навчання історії/(громадянської освіти) за допомогою ІКТ.
16. Сучасна система оцінювання у контексті компетентнісного підходу.
17. Цифрові інструменти формування оцінювання з історії (громадянської освіти).
18. Цифрові технології у роботі вчителя історії/(громадянської освіти).
19. Аналіз освітніх платформ для організації процесу навчання в ЗЗСО.
20. Візуалізація навчального матеріалу на уроках історії базової школи за допомогою сучасних on-line сервісів.
21. Методика використання технологій штучного інтелекту для персоналізації навчання на уроках історії.
22. Формування медіаграмотності учнів у процесі аналізу історичних міфів та пропаганди на уроках історії.
23. Розвиток картографічних умінь учнів на уроках історії.
24. Методика організації «перевернутого навчання» (Flipped Classroom) при вивченні історії у старшій школі.
25. Проектування квест-технологій та музейної педагогіки як засобу активізації пізнавального інтересу учнів в процесі вивчення історії.
26. Формування хронологічної компетентності на уроках історії.
27. Методика формування критичного мислення учнів у процесі аналізу писемних джерел.
28. Робота з речовими джерелами та пам'ятками матеріальної культури на уроках історії.
29. Методика організації та проведення музейних уроків як засобу контекстуалізації історичних знань учнів.
30. Освітній потенціал шкільного музею у патріотичному вихованні та дослідницькій діяльності школярів.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З НАПИСАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

I. ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

Підготовка курсової роботи з методики навчання історії є першим кроком студента до професійної майстерності вчителя-дослідника. Це не просто формальна звітність, а процес формування практичних навичок із проектування освітнього простору, де історичні знання трансформуються у живий інтерес учнів. Дослідження починається з вибору теми, визначення об'єкту, предмету і мети дослідження, формулювання дослідницьких завдань, обрання методів дослідження і складання списку літератури і джерел за темою дослідження.

1. Вибір теми дослідження.

Вибір теми — це акт визначення вектору вашого дослідження. У методиці викладання історії тема має знаходитися на перетині трьох площин: **історичної науки** (зміст), **педагогіки та психології** (процес засвоєння) та **практичної потреби сучасної школи** (актуальність). В даному посібнику наведено орієнтовний перелік тем, в межах яких можна обрати власну тему дослідження, або запропонувати іншу та узгодити її з науковим керівником.

Принципи вибору теми:

1) **Актуальність та інноваційність.** Орієнтуйтеся на сучасні виклики: цифровізація освіти, розвиток критичного мислення, робота з історичними джерелами в умовах інформаційних війн, інклюзивне навчання на уроках історії, процес реформування шкільної історичної освіти в Україні.

2) **Відповідність власним інтересам.** Власна захопленість дослідника — запорука якісного результату. Коли студент щиро захоплений певною епохою, він глибше відчуває її специфіку, що дозволяє створювати нешаблонні методичні прийоми та автентичні дидактичні матеріали. Глибока емоційна та інтелектуальна залученість у тему допомагає автору легше долати етапи критичного аналізу літератури, адже вивчення джерел

перетворюється з обов'язку на захопливий пошук. Якщо вам імпонує історія Стародавнього світу, обирайте методику роботи саме з цим контентом, якщо подобається історико-краєзнавча або музейна робота — виберіть тему, яка дотична до цього змісту.

3) Наявність джерельної бази дослідження та наукової фахової літератури за темою. Якісне наукове дослідження неможливе без опори на солідний фундамент історичних джерел та доробок науковців, які вже займались цією проблематикою. Студент має чітко усвідомлювати: якщо за обраною темою бракує опублікованих історичних джерел або фахових досліджень, братися за таку роботу не варто. Специфіка курсової роботи передбачає систематизацію, аналіз та творче переосмислення вже існуючого знання, практичну перевірку теоретичних концепцій на практиці, розробку окремих аспектів актуальної тематики, а не заповнення глобальних «білих плям» історії. Відсутність достатньої кількості літератури неминуче призведе до поверхневого викладу, суб'єктивізму та відсутності наукової аргументації. Тому перед остаточним затвердженням теми обов'язково проведіть «розвідку» в бібліотечних каталогах та електронних базах, щоб переконатися, що обсяг доступного матеріалу дозволить вам вибудувати логічну та доказову роботу. Також пам'ятайте про практичне значення результатів дослідження. Чи зможете ви апробувати свої ідеї під час педагогічної практики? Тема не повинна бути «кабінетною», вона має «дихати» шкільним класом.

4) Конкретність теми. Уникайте занадто широких тем (наприклад, «Методика викладання історії в школі»). Краще звужити фокус: «Використання ігрових методів на уроках історії України у 7 класі».

Порада: Формулюючи тему, використовуйте конструкцію: *[Метод/Засіб/Технологія] як чинник [формування певної компетенції/результату] у [певному класі/періоді].*

2. Формулювання дослідницької проблеми

Дослідницька проблема в методиці викладання історії — це завжди суперечність між тим, чого потребує сучасне суспільство та що відповідає потребам розвитку учня, і тим, як це реалізується на практиці в умовах наявного методичного інструментарію та психолого-педагогічних підходів.

Щоб сформулювати проблему, дайте відповідь на запитання:

- Яку складність відчувають учні при вивченні конкретної теми? (Наприклад, важко зрозуміти причинно-наслідкові зв'язки).
- Чому існуючі методики не дають бажаного результату?
- Який новий підхід може розв'язати цю складність?

3. Визначення об'єкту, предмету і мети дослідження.

Це методологічний «каркас» вашої роботи. Неузгодженість цих категорій призводить до розмитості всього дослідження.

Об'єкт дослідження — це та частина педагогічної реальності, яка містить проблему. У методичних роботах об'єктом зазвичай є процес навчання історії у певній ланці школи (наприклад, у старших класах) або процес формування певної компетенції.

Предмет дослідження - це той аспект, який ви безпосередньо вивчаєте всередині об'єкта. Це «лінза», через яку ви дивитесь на процес. Якщо об'єкт — це весь ліс, то предмет — це конкретне дерево або спосіб його вирощування. Наприклад:

- *Об'єкт:* Процес навчання історії України у 8 класі.
- *Предмет:* Методика використання візуальних джерел для формування образного мислення учнів 8 класу.

Мета дослідження

Мета — це ваш «пункт призначення». Вона має бути конкретною і досяжною. У роботі з методики навчання історії мета часто полягає у **теоретичному обґрунтуванні та практичній розробці** певної методики чи системи вправ.

4. Проектування завдань дослідження

Завдання — це логічні кроки, які поділяють шлях до мети на зрозумілі етапи. Для курсової роботи з методики ідеально підходить класична структура з п'яти завдань-етапів дослідження:

1. Теоретико-аналітичне завдання: Проаналізувати стан проблеми у психолого-педагогічній та методичній літературі. Тут ви з'ясуєте, що вже зроблено до вас.

2. Понятійно-діагностичне завдання: Уточнити зміст базових понять (наприклад, що таке «історична компетентність» у контексті вашої теми) та виявити реальний стан справ у школі (діагностика знань учнів).

3. Моделююче завдання: Обґрунтувати та розробити авторську методику, систему уроків або комплекс методів.

4. Експериментально-апробаційне завдання: Перевірити ефективність запропонованої методики (навіть якщо це лише фрагментарна апробація під час практики).

5. Методико-рекомендаційне завдання: Сформулювати поради для вчителів-практиків.

5. Обрання методів дослідження.

Обґрунтований вибір методів дослідження є «фундаментом» курсової роботи. У методиці навчання історії метод — це не просто формальний перелік у вступі, а реальний інструмент, за допомогою якого автор перевіряє свою гіпотезу та досягає поставленої мети. Неправильно обраний метод викривлює результати: можна розробити блискучу систему уроків, але не зуміти довести її ефективність через відсутність належного інструментарію перевірки. Методика викладання історії — синтетичний процес на стику історії, педагогіки і психології. Тому й методи дослідження мають бути різнобічними.

Важливість методичного апарату полягає у забезпеченні об'єктивності, доказовості та відтворюваності результатів. Якщо ви стверджуєте, що використання ігрових технологій підвищує інтерес до історії, це має бути підтверджено не лише вашими відчуттями, а й конкретними даними, отриманими за допомогою валідних методів. Під час написання курсової роботи, як і в процесі будь-якого наукового дослідження, потрібно користуватись загальнонауковими та спеціальними методами дослідження.

Загальнонаукові методи дослідження.

Ця група методів використовується на всіх етапах роботи — від збору інформації до формулювання теоретичних висновків. Вони є універсальними для будь-якої наукової дисципліни.

- **Аналіз та синтез.** Аналіз дозволяє розкласти складне явище (наприклад, «історичну компетентність») на складники: знання, уміння, ставлення. Синтез, навпаки, допомагає об'єднати ці елементи у цілісну методичну систему.

- **Індукція та дедукція.** Індуктивний шлях (від окремих фактів до загальних висновків) незамінний при аналізі педагогічного досвіду вчителів. Дедуктивний (від загальних закономірностей до конкретних прикладів) — при проектуванні уроків на основі загальнопедагогічних принципів.

- **Порівняльно-історичний метод.** Дозволяє простежити трансформацію методичних підходів у часі. Наприклад, як змінювалися вимоги до шкільного підручника історії в Україні протягом останніх десятиліть.

- **Моделювання.** Створення теоретичного зразка навчального процесу (наприклад, моделі змішаного навчання), який потім буде реалізований на практиці.

Педагогічні методи дослідження.

Ці методи є специфічними для будь-якої методики навчання, в тому числі і для методики викладання історії, оскільки вони спрямовані безпосередньо на суб'єктів освітнього процесу — вчителя та учня. Їх прийнято поділяти на теоретичні та емпіричні (практичні).

Теоретичні педагогічні методи:

- Аналіз нормативно-правової бази та навчальних програм. Це «точка відліку» для історика-методиста. Дослідник вивчає Державний стандарт, навчальні плани та інструктивно-методичні листи, щоб зрозуміти задані програмою межі та необхідний обсяг знання в сучасній школі.
- Критичний аналіз методичної літератури. Потребує не просто переказу думок учених, а виявлення суперечностей у їхніх поглядах, що й створює підґрунтя для вашого власного дослідження.

Емпіричні педагогічні методи:

- Педагогічне спостереження. Цілеспрямоване вивчення процесу навчання (в нашому випадку історії та громадянської освіти). Важливо не просто «бути присутнім», а фіксувати конкретні параметри: активність учнів, час на виконання завдань, ефективність використання наочності.
- Діагностичні методи (анкетування, тестування, інтерв'ю). Дозволяють отримати кількісні та якісні показники. Наприклад, анкетування учнів допоможе з'ясувати, які теми з історії Середньовіччя викликають у них найбільші труднощі.
- Вивчення продуктів діяльності учнів. Аналіз учнівських контурних карт, есе, творчих проєктів чи результатів тематичного оцінювання. Це дає об'єктивну картину того, як учні засвоїли матеріал.
- Педагогічний експеримент. Найвищий ступінь методичного дослідження. Він передбачає свідоме внесення змін у навчальний

процес (впровадження вашої авторської методики) та фіксацію результату порівняно з традиційним навчанням.

Поради щодо вибору методів:

1. Принцип достатності. Не намагайтеся вписати у вступ усі відомі методи. Обирайте лише ті, якими ви реально скористалися. Якщо у вас немає доступу до школи для проведення експерименту, зробіть акцент на теоретичному аналізі та моделюванні.

2. Взаємозв'язок із завданнями. Кожне завдання вашої роботи має «закриватися» певним методом. Наприклад: «Аналіз літератури» (для 1-го завдання), «Анкетування» (для 2-го), «Моделювання уроків» (для 3-го) і т.д.

3. Об'єктивність понад усе. Не ігноруйте негативні результати. Якщо анкетування показало, що ваш «інноваційний метод» не сподобався учням, це також цінний науковий результат, який потребує аналізу та пояснення.

Пам'ятайте: методи — це ваші «очі та руки» в науці. Чим чіткіше вони визначені, тим переконливішими і ціннішими будуть результати дослідження.

6. Робота з науковою літературою.

Робота з науковою літературою — це водночас підготовчий етап та важлива частина курсової роботи. Для майбутнього вчителя історії це ще і опанування навичок професійного діалогу. Пам'ятайте, що ви не просто читаете тексти, але і входите в наукове середовище, де кожен автор має свій погляд на те, як саме учні повинні засвоювати знання про минуле і які компетенції та в який спосіб у них слід формувати.

Опрацювання наукової літератури за темою дослідження виконує три важливі функції:

- **Запобігання «винайденню велосипеда».** Методика викладання історії має довгу традицію. Знання того, що вже запропонували класики педагогічної науки та сучасні дослідники, дозволяє вам спиратися на перевірений фундамент наукової роботи і водночас дозволить не розпочинати роботу над тематикою, яка вже вивчена.
- **Формування термінологічної культури.** Наука говорить особливою мовою. Читаючи фахові тексти, ви опановуєте поняття «компетентнісний підхід», «історична свідомість», «нарратив», що робить вашу лексику професійною, а не побутовою.
- **Обґрунтування актуальності.** Лише знаючи, які питання в методиці ще не розв'язані, ви можете довести, що ваша робота справді потрібна сучасній школі.

Пошук наукової літератури за темою дослідження

Пошук наукової літератури за темою — це стратегічне завдання будь-якого наукового дослідження. Щоб не потонути в інформаційному морі, дотримуйтеся таких принципів:

- **Принцип релевантності.** Джерело має безпосередньо стосуватися теми. Якщо ваша тема про 5-й клас НУШ, підручники 1990-х років можуть бути корисними лише як історичний контекст, але не як методична настанова. Водночас в дотичних за тематикою працях часто можна знайти багато корисного матеріалу.
- **Принцип «від сучасного до минулого».** Починайте з найновіших публікацій (останні 3–5 років). У них ви знайдете посилання на фундаментальні праці, що були написані раніше. Це найшвидший шлях побудови бібліографічного списку до вашої теми.
- **Принцип авторитетності.** Надавайте перевагу статтям у фахових виданнях, науковим монографіям та дисертаціям. Статті у

Вікіпедії чи дописи в блогах учителів можуть дати ідею, але не є науковим аргументом.

- **Принцип вичерпності.** Ваш список має включати всі джерела та наукові праці, які стосуються теми дослідження, тому варто окрім власне наукових досліджень включати нормативні документи (Держстандарти, затверджені Міністерством освіти і науки навчальні програми), підручники та посібники з методики, звіти про результати вітчизняних та міжнародних педагогічних досліджень (наприклад, PISA).

Стан розробленості проблеми: як скласти якісний огляд літератури.

Ознайомившись із літературою за темою, слід скласти огляд цієї літератури. Огляд літератури не є анотованим списком («Петренко пише про це, а Сидоренко про те»). Це **аналітичний текст**, у якому ви групуєте думки науковців за темою вашого дослідження.

Алгоритм підготовки огляду літератури:

Крок 1. Групування (Класифікація). Не описуйте кожного автора окремо. Розділіть їх за підходами. Наприклад: «Питання візуалізації на уроках історії досліджували такі вчені, як...»; «Іншу групу досліджень становлять праці, присвячені цифровій трансформації освіти...»

Крок 2. Пошук спільних та відмінних рис. Важливо показати, у чому вчені погоджуються, а де їхні погляди розходяться. Це демонструє вашу обізнаність з темою і допомагає зрозуміти загальні тенденції у дослідженнях з обраної тематики.

Крок 3. Визначення «білих плям». Це найважливіша частина огляду для курсової роботи. Склавши уявлення про те, які аспекти обраної вами теми вже опрацьовані науковцями, потрібно визначити ті проблеми, які ще

не розкриті. Ви маєте підсумувати: «Незважаючи на значну кількість праць з [теми], поза увагою дослідників залишається аспект [ваш вузький фокус]». Саме це речення легітимізує ваше власне дослідження і визначає його наукову новизну.

Поради щодо роботи з літературою:

1. **Робіть правильний бібліографічний опис джерела одразу.** Як тільки знайшли цікаву потрібну думку — запишіть цитату та повні дані книги (автор, назва, видавництво, сторінка). Це врятує вас від панічного пошуку «звідки ця фраза» за день до здачі роботи.

2. **Уникайте надмірного цитування.** Цитата має підтверджувати вашу думку, а не замінювати її.

3. **Дотримуйтесь наукового етикету.** Якщо ви не згодні з автором, пишіть стримано: «На нашу думку, позиція автора потребує уточнення в частині...» або «Варто зважити на той факт, що умови сучасної школи диктують дещо інший підхід до...».

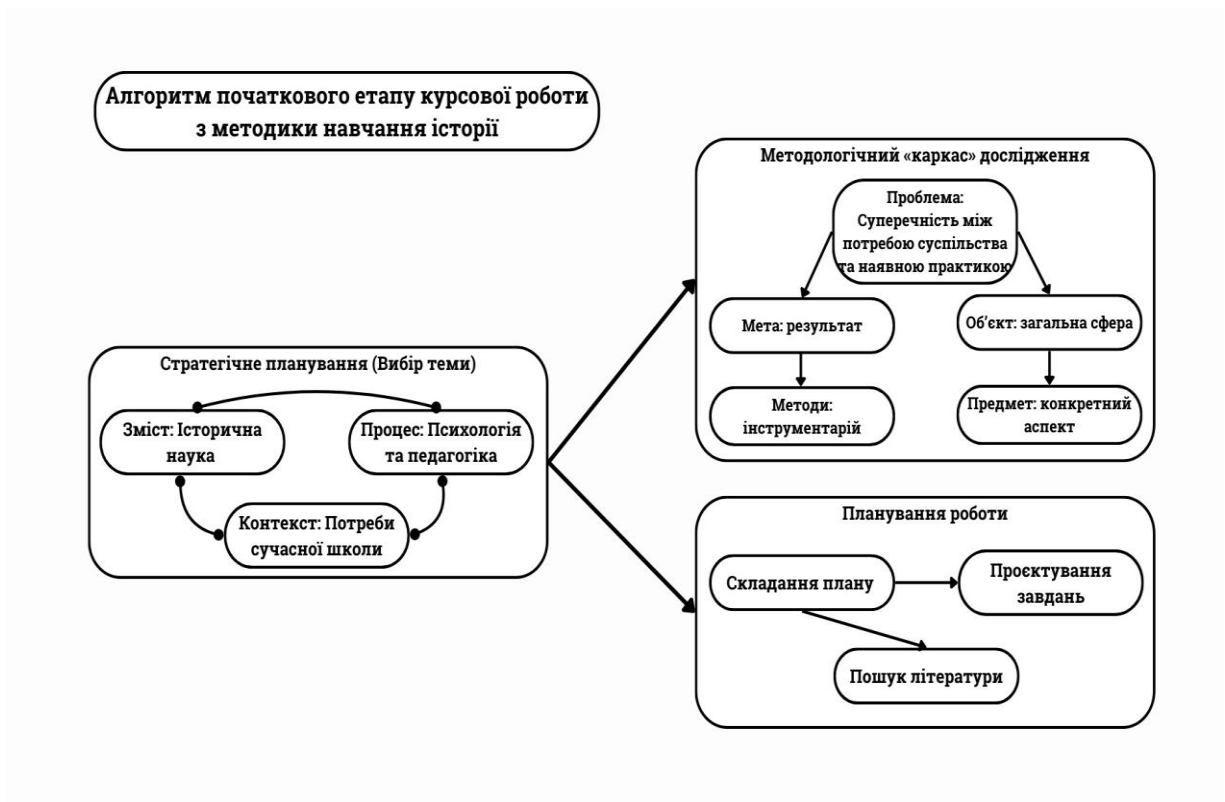
4. **Користуйтеся цифровими бібліотеками.** Окрім фізичних бібліотечних фондів, активно використовуйте Google Scholar, електронні репозитарії університетів (eUR), фонди національної бібліотеки ім. Вернадського.

Пам'ятайте: якісний огляд літератури — це запорука успіху вашого дослідження. Це свідчення того, що ви знаєте свій предмет і готові до наукової дискусії.

7. Формулювання гіпотези дослідження.

Гіпотеза — це не істина, це припущення, яке ви маєте підтвердити або спростувати у практичній частині роботи. Гіпотеза в методичній роботі зазвичай формулюється за схемою: «Процес навчання історії буде

ефективнішим, *ЯКЩО* застосувати [ваш метод], *ТОМУ ЩО* це забезпечить [психологічний або педагогічний механізм]».

II. ОСНОВНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

Основний етап курсової роботи являє собою момент, коли теоретичні напрацювання першого розділу трансформуються у практичні результати. Це найбільш відповідальна частина роботи майбутнього вчителя-історика, адже саме тут ви доводите, що ваші ідеї здатні реально змінити якість навчання в школі. На цьому етапі студент виступає не просто як читач, а як активний методист-експериментатор.

1. Організація та проведення практичного дослідження

Проведення дослідження в методиці викладання історії найчастіше пов'язане з педагогічною практикою.

Ключові моменти реалізації практичної частини дослідження:

- **Підготовка інструментарію:** Перш ніж йти в клас або аналізувати роботи учнів, переконайтеся, що ваші анкети, тести чи плани уроків повністю відповідають меті. Кожне запитання в анкеті має бути спрямоване на отримання даних, які ви зможете проаналізувати.
- **Систематичність спостереження:** Якщо вашим методом є спостереження, ведіть детальний щоденник. Фіксуйте не лише правильні відповіді учнів, а й їхні емоційні реакції, рівень залученості, труднощі, які виникали при роботі з конкретними історичними джерелами чи картами.
- **Етика дослідника:** Пам'ятайте про повагу до учасників освітнього процесу. Анкетування має бути добровільним, а дані учнів у роботі — анонімними (використовуйте формулювання «учень А», «учень Б» або статистичні групи).

2. Вичерпне викладення результатів власного дослідження

Результати дослідження — це основа вашої курсової роботи. Головна помилка студентів на цьому етапі — надмірний опис процесу або виклад змісту наукових досліджень інших авторів замість аналізу власних результатів.

Як правильно сформулювати результати дослідження:

- **Логічна послідовність:** Викладайте результати відповідно до завдань роботи. Якщо завданням було розробити методику роботи з візуальними джерелами, спочатку опишіть саму методику, потім продемонструйте приклади завдань, а наприкінці — результати їх виконання учнями (покращення тих показників результативності освітнього процесу, які планувалося удосконалити).
- **Візуалізація даних:** Текст, насичений цифрами, важко сприймається. Використовуйте діаграми та таблиці. Кожна таблиця чи рисунок повинні мати назву та короткий аналітичний коментар. Не просто констатуйте: «30% учнів впоралися із завданням», а пояснюйте: «Це свідчить про те, що обраний метод візуалізації допомагає подолати абстрактність історичних понять».
- **Якісний аналіз:** Окрім статистики, наводьте приклади типових відповідей учнів, аналізуйте їхні помилки. Це робить вашу роботу «живою» і професійно орієнтованою.

3. Оцінка повноти вирішення поставлених завдань

Після викладу результатів ви маєте здійснити «ревізію» своїх початкових планів. Чи справді ви зробили те, що обіцяли у вступі?

- **Самоперевірка за завданнями:** Пройдіться по кожному завданню. Якщо першим завданням було «уточнити сутність поняття Х», перевірте, чи є у вашому тексті чітке авторське визначення або синтезоване бачення цього поняття.

- **Аргументація висновків:** Кожен ваш висновок має базуватися на конкретному результаті. Якщо ви стверджуєте, що методика ефективна, у тексті мають бути докази: результати зрізів знань, анкети вчителів чи відгуки учнів.

- **Критичний підхід:** Будьте чесними. Якщо певне завдання не вдалося реалізувати повною мірою (наприклад, через обмежений час практики), зазначте це. Вміння бачити межі свого дослідження — ознака наукової зрілості.

4. Обґрунтування достовірності результатів дослідження.

Достовірність (валідність) — це міра довіри до ваших висновків. У курсовій роботі з методики вона забезпечується:

- **Використанням декількох методів, які доповнюють один одний:** Наприклад, ви провели спостереження, потім анкетування, а потім проаналізували письмові роботи учнів. Якщо результати з усіх джерел збігаються — вони достовірні.

- **Обґрунтованою вибіркою:** Вкажіть, скільки учнів брало участь у дослідженні, які це класи, за якими програмами вони навчаються, забезпечте наявність контрольної групи для перевірки результатів.

- **Методологічною відповідністю:** Чи відповідають ваші методи поставленим задачам? Якщо ви вивчаєте «розвиток критичного мислення», то просте тестування на дати не буде достовірним методом перевірки.

- **Наявністю елементів наукової новизни:** саме наявність наукової новизни перетворює вашу курсову роботу з реферату на справжнє наукове дослідження. Ви маєте вписати свої результати у контекст сучасної науки. Для цього порівняйте свої висновки з ідеями провідних українських методистів. Можливо, ваша методика підтверджує їхні концепції у нових умовах цифрової школи. Зверніться також до європейських стандартів історичної освіти (наприклад,

рекомендації EUROCLIO). Чи корелюють ваші методи з принципами багатоперспективності, що є ключовими для західної методики? Підкресліть, чим ваші результати відрізняються від уже наявних. Можливо, ви адаптували відомий закордонний метод (наприклад, «Flipped Classroom») спеціально для уроків історії України у 7 класі НУШ. Це і буде вашим особистим внеском.

5. Визначення перспектив подальших досліджень.

Жодне наукове дослідження не є завершеним на 100%. Розуміння того, куди рухатися далі — теж важливий результат вашої роботи. Визначте, які аспекти теми залишилися «за кадром». Наприклад: «Дослідження зосереджувалося на розвитку хронологічної компетентності, проте питання її інтеграції з просторовою компетентністю потребує подальшого вивчення». Спрогнозуйте, як запропонована вами методика може змінитися у майбутньому? Можливо, варто дослідити її ефективність у дистанційному форматі чи при роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Сформулюйте, як результати вашої роботи можуть бути використані вчителями-практиками вже завтра.

Пам'ятайте, що ваша курсова робота — це проект вашого майбутнього уроку. Пишіть її так, щоб за вашим текстом інший вчитель міг прийти в клас і провести блискуче заняття. Ваша мета — зробити складну історію зрозумілою та захопливою для дитини.

III. ЗАВЕРШАЛЬНИЙ ЕТАП ДОСЛІДЖЕННЯ

Загальні висновки — це логічне завершення курсової роботи, у якому у стислій, концентрованій формі викладаються найважливіші результати, отримані в ході дослідження. Якщо вступ є «проектом» роботи, а основна частина — її «реалізацією», то висновки — це «звіт про досягнення», який демонструє рівень професійної зрілості майбутнього вчителя історії.

Для членів комісії та наукового керівника саме висновки є індикатором того, чи зміг студент не просто зібрати інформацію, а глибоко її осмислити, виявити закономірності та запропонувати власне бачення методичної проблеми.

Головна функція висновків — синтез. Це не просто механічне скорочення тексту розділів, а якісно новий рівень узагальнення. Висновки мають дати вичерпні відповіді на всі завдання, поставлені у вступі, та підтвердити або спростувати гіпотезу.

Якісні висновки мають бути:

- Конкретними: уникайте загальних фраз на кшталт «історія — це важливий предмет».
- Доказовими: кожна теза має спиратися на результати аналізу літератури або проведеного експерименту.
- Лаконічними: висновок — це підсумок вашої роботи, оформлений у 2–3 сторінки тексту.

Існує «золоте правило» академічного письма: структура висновків має дзеркально відображати структуру завдань у вступі. Якщо ви поставили

перед собою чотири завдання, у загальних висновках має бути як мінімум чотири відповідні блоки інформації. Це створює «кільцеву композицію» дослідження, яка свідчить про його цілісність та логічну завершеність.

Схема відповідності:

1. Завдання 1 (Теорія) — Висновок 1 (Стан проблеми та понятійний апарат).

2. Завдання 2 (Аналіз практики) — Висновок 2 (Результати діагностики та аналізу досвіду).

3. Завдання 3 (Моделювання) — Висновок 3 (Опис авторської методики/системи).

4. Завдання 4 (Експеримент) — Висновок 4 (Підтвердження ефективності та рекомендації).

Синтез — це процес об'єднання розрізнених частин у єдине ціле. Щоб написати якісні висновки, скористайтеся таким алгоритмом «стиснення» інформації:

Крок 1. Аналіз висновків до розділів

Почніть із перерахування висновків, які ви робили наприкінці кожного розділу. Це ваш «первинний матеріал». Проте пам'ятайте: загальні висновки не повинні бути їхнім простим копіюванням. Їх потрібно перефразувати, зробивши акцент на глобальному значенні результатів.

Крок 2. Відбір ключових результатів

З кожного параграфа виділіть одну головну думку.

- *Було у розділі:* детальний опис 10 ігор на уроках історії.
- *Має стати у висновку:* теза про те, що ігрова діяльність стимулює емоційне сприйняття минулого, що сприяє кращому запам'ятовуванню хронології.

Крок 3. Трансформація в тези

Кожна теза має починатися з активного дієслова або вступної конструкції, що підкреслює вашу дію як дослідника:

- «На основі аналізу встановлено...»
- «З'ясовано, що ключовим чинником формування компетентності виступає...»
- «Доведено, що впровадження системи X сприяє...»

Розглянемо детально, що саме має містити кожен блок загальних висновків вашої курсової роботи:

Блок 1: Теоретичне узагальнення

Тут ви резюмуєте результати вивчення літератури.

- Які основні підходи до проблеми існують?
- Як ви визначили ключове поняття своєї теми?
- Які аспекти методики виявилися найбільш дискусійними?
- *Приклад:* «Теоретичний аналіз дозволив уточнити зміст поняття "історична емпатія", під якою ми розуміємо здатність учня реконструювати мотивацію людей минулого на основі аналізу джерел».

Блок 2: Опис розробленого продукту

Це головна частина ваших висновків. Ви описуєте, що саме ви створили або вдосконалили.

- У чому полягає специфіка вашої методики?
- Які методи, прийоми чи засоби ви виділили як пріоритетні?
- *Приклад:* «Запропонована методика використання сторітелінгу базується на поєднанні наративного підходу та візуалізації, що реалізується через створення учнями цифрових коміксів».

Блок 3: Результати експериментальної перевірки

Синтезуйте дані вашої практики.

- Чи змінилися показники учнів?
- Які якісні зміни відбулися в освітньому процесі?
- *Приклад:* «Апробація розробленої методики засвідчила зростання рівня пізнавальної активності учнів на 15%, що

підтверджується результатами анкетування та якісним аналізом творчих робіт».

Блок 4: Перевірка гіпотези

Обов'язково зазначте долю вашого наукового припущення.

- «Отримані результати підтвердили гіпотезу дослідження про те, що...» або «Гіпотеза знайшла часткове підтвердження у частині...».

Блок 5: Практична цінність та перспективи

Завершіть роботу поглядом у майбутнє.

- Для кого ці результати корисні?
- Що ще залишилося недослідженим?

Мовно-стилістичне оформлення та академічний етикет

Висновки мають бути написані бездоганною науковою мовою. Уникайте канцеляризмів та тавтології, але й не використовуйте художніх метафор.

Рекомендовані мовні кліше для синтезу:

- *Для теоретичної частини:* «Вивчення наукового доробку свідчить про...», «Узагальнення поглядів науковців дозволило виокремити...».
- *Для практичної частини:* «Виявлено закономірність між...», «Обґрунтовано доцільність застосування...», «Розроблений комплекс вправ спрямований на...».
- *Для фіналізації:* «Таким чином, проведена робота дозволяє стверджувати...», «Перспективи подальших розвідок вбачаємо у...».

Типові помилки при написанні висновків

1. Надмірна деталізація: висновки перетворюються на переказ розділів з усіма цифрами та дрібними фактами.

2. Відсутність зв'язку із завданнями: висновки написані «самі по собі» і не відповідають завданням, поставленим у вступі.

3. Нові дані: у висновках не може бути інформації, якої не було в основній частині роботи. Висновок — це результат аналізу того, що вже написано.

4. Відсутність авторської позиції: текст виглядає як набір цитат. Висновки — це *ваши* думки за результатами роботи.

Пам'ятайте, що добре написані висновки — це обличчя вашої роботи. Ставтеся до цього розділу як до можливості ще раз підкреслити свою професійну компетентність та любов до процесу викладання історії.

Міністерство освіти і науки України

Державний вищий навчальний заклад

«Донбаський державний педагогічний університет»

Факультет гуманітарної, філологічної та економічної освіти

Кафедра філософії, історії та соціально-гуманітарних дисциплін

«_____»

(назва курсової роботи)

Курсова робота здобувача
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти
_____курсу
денної / заочної форми навчання
спеціальності А4.03 Середня освіта
(історія та громадянська освіта)

ПІБ

Науковий керівник:

(науковий ступінь, вчене звання)

(прізвище, ім'я, по батькові)

Зразок оформлення змісту курсової роботи

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	3
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИКЛАДАННІ ІСТОРІЇ	6
1.1 Цифрові технології в освіті: поняття та принципи використання.....	6
1.2 Сучасні цифрові технології у викладанні історії	9
1.3 Переваги та недоліки використання цифрових технологій у викладанні історії.....	12
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ	16
2.1 Аналіз функціональності цифрових технологій, які застосовуються в роботі вчителя історії	16
2.2 Практичні аспекти застосування освітніх сервісів на уроках історії.....	16
2.2.1 Використання сервісу LearningApps	16
2.2.2 Можливості візуалізації на уроках історії за допомогою Canva	20
2.3. Поради та рекомендації щодо застосування цифрових технологій в роботі вчителя історії.....	23
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	27
ДОДАТКИ	29

**Правила оформлення бібліографічного опису літератури у списку
використаних джерел**

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<p>1. Дичківська О. О. Інноваційний менеджмент : конспект лекцій. Київ : ДІА, 2018. 82 с.</p> <p>2. Бондаренко В. Г. Історія України. Львів, 2017. 153 с.</p> <p>3. Лазор О. Я. Державне управління у сфері реалізації екологічної політики в Україні: організаційно-правові засади : монографія. Львів : Ліга-Прес, 2003. 542 с.</p> <p>4. Ваш О. М. Етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2018. 104 с.</p> <p>5. Гурманова Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., переробл. та допов. Київ : ЦУЛ, 2017. 193 с.</p>
Два автори	<p>1. Мартиненко З. Е., Макар І. В. Управління підприємством: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2017. 296 с.</p> <p>2. Палеха В. І., Карпова П. В. Менеджмент організацій : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 120 с.</p> <p>3. Білоус С. І., Корнійчук В. П. Філософія освіти : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2016. 176 с.</p>

	<p>4. Мороз І. С., Василенко Н. Ю. Маркетинг : конспект лекцій. Київ : Молодь, 2016. 102 с.</p> <p>5. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с.</p> <p>6. Вердіна С. А., Волков А. А. Контролінг : навч. посіб. Вид. 3-тє., переробл. та допов. Херсон, 2017. 212 с.</p>
Три автори	<p>1. Тарнавська Г. Я., Марценюк Н. С., Герасимова Т. М. Фінанси : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2017. 412 с.</p> <p>2. Пустовенко В. В., Максименко І. Л., Яким А.С. Безпека життєдіяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2017. 348 с</p>
Чотири автори	<p>1. Інновації : навч. посіб. / Гуревич Д. Т., Чекан О. С., Грибан О. М., Макарова В. В. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 389 с.</p> <p>2. Вища математика : конспект лекцій / Ткачук Т.С. та ін. Київ, 2015. 82 с.</p>
П'ять і більше авторів	<p>1. Операційний менеджмент : підручник / С. М. Поплавська та ін. Київ : ЦУЛ, 2011. 267 с.</p> <p>2. Охорона праці : навч. посіб. / О. І. Подольська та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2017. 264 с.</p> <p>3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : станом на 10 жовт. 2017 р. / К. І. Мягченко та ін. ; за заг. ред. І. М. Ливанова. Київ : ЦУЛ, 2017. 428 с.</p>
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<p>1. Веретенко В. В. Міжнародний маркетинг : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Марценюка.</p>

	<p>Київ, 2015. 374 с.</p> <p>2. Бутенко М. П., Качур В. П., Петренко С. В. Психологія : навч. посіб. / за ред. М. П. Дутко. Київ : ЦУЛ, 2017. 332 с.</p>
<p>Без автора</p>	<p>1. 30 років історичному факультету: історія та сьогодення (1986-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. В. В. Черепані. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 340 с.</p> <p>2. Етнографія : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Гарапка; уклад. А. І. Гарапко. Київ : ЦУЛ, 2018. 320 с.</p> <p>3. Міжнародні відносини : монографія / за ред. М. А. Березовського. Київ : ЦУЛ, 2016. 162 с.</p> <p>4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: П. О. Бедрія, О. О. Петренка. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с.</p> <p>5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за заг. ред. Т. А. Тарнавського. Київ : ЦУЛ, 2016. 186 с.</p> <p>6. Підготовка фахівців у ВНЗ в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Мукачєво, 4-5 жовт. 2018 р. Мукачєво : МДУ, 2018. 226 с.</p> <p>7. Освіта в Україні: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Марценюк (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2017. 319 с.</p> <p>8. Товарознавство / упоряд. В. Олексик. Київ, 2014. 804 с</p>

Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія рослин / редкол.: І. М. Деркач та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. Т. 8. 812 с.</p> <p>2. Бюджетна система України: історія, стан та перспективи : у 3 т. / Акад. прав. наук України. Львів : Право, 2012. Т. 2 : Бюджетний менеджмент / заг. ред. Ю. П. Бубряка. 476 с.</p> <p>3. Кучеренко Н. П. Казначейська справа : в 6 т. Київ : Право, 2016. Т. 3 : Контроль у системі Державного казначейства. 432 с. із.</p> <p>Дендрофлора України. В 12 т. Т. 2. Дикорослі та культивовані дерева і кущі. Вип. 1.</p> <p>Покритонасінні / Л.І. Перхоменко. Київ : Наукова думка, 2012. 200 с.</p>
Автореферати дисертацій	<p>1. Петров О. Г. Музикотерапія : автореф. дис. ... канд. псих. наук : 12.00.06. Київ, 2009. 40 с.</p>
Дисертації	<p>1. Петрук Л. А. Дослідження статичного деформування складених тіл : дис..... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Львів, 2004. 140 с.</p> <p>2. Винниченко О. М. Контроль соціально-економічного розвитку промислових підприємств : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Київ, 2018. 344 с.</p>
Законодавчі та нормативні документи	<p>1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2015. 98 с.</p> <p>2. Конституція України : станом на 1 жовтня 2017 р. / Верховна Рада України. Київ : Право, 2017. 93 с.</p> <p>3. Про вищу освіту : Закон України від</p>

	<p>05.09.2016 р. № 2145-VIII. Голос України. 2016. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22.</p> <p>4. Податковий кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393- VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 48-49. Ст. 536.</p> <p>5. Про освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. Дата оновлення: 28.09.2018. URL:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2018).</p> <p>6. Питання соціального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2017 р. № 1060. Офіційний вісник України. 2018. № 5. С. 430–443.</p> <p>7. Про інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2019-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2018 р. № 43/2018. Урядовий кур'єр. 2018. 23 лют. (№ 35). С. 10.</p> <p>8. Про затвердження Вимог до оформлення кандидатської дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2018 р. № 50. Офіційний вісник України. 2018. № 25. С. 139–141.</p> <p>9. Інструкція щодо порядку оформлення і ведення особових справ отримувачів усіх видів соціальної допомоги : затв. наказом М-ва. праці та соц. політики від 19.09.2006 р. № 156. Баланс-бюджет. 2006. 19 верес. (№ 18). С. 15–16.</p>
Архівні документи	<p>1. Лист Голови Співки «Первоцвіт» Г. Ф. Петренка на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР</p>

	<p>В. А. Поповича щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.</p>
<p>Частина видання: книги</p>	<p>1. Петренко М. А. Международное право и роль Конституционного Суда Украины // Максим Петренко: право як буття вченого : зб. наук. пр. до 60- річчя проф. М. А. Петренко / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493.</p> <p>2. Якса А. П. Економічна політика держави. Двадцять п'ять років з економічним правом : вибрані праці. Харків, 2017. С. 205–212.</p> <p>3. Корнійчук Т. О. Методи активізації навчально-пізнавальної діяльності. Педагогіка : навч. посіб. / за заг. ред. Т. О. Корнійчука. Київ, 2017. С. 195–197.</p>
<p>Частина видання матеріалів конференцій (тези доповіді)</p>	<p>1. Лалак Н. В. Шляхи підвищення мотивації молодших школярів до навчання // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2011 рік : збірник тез повідомлень. Київ, 2012. С.202–203.</p> <p>2. Максименко Д. В. Методи оперативної діагностики виробничої діяльності підприємства // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці : збірник тез та доповідей I Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Київ, 21 лютого 2013 р.) / відпов. за випуск</p>

	<p>Мельничук Б.В. Київ, 2013. С.331–335.</p> <p>3. Цехмістров І. І., Перець І.П. Про бюджет. Дослідження проблем в Україні очима молодих вчених : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p>
<p>Частина довідкового видання</p>	<p>1. Павлик І. М. Право інтелектуальної власності. Великий енциклопедичний юридичний словник / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 683.</p> <p>2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Основи педагогіки освіти : словник термінів / за ред.: Т. О. Дмитрука, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>3. Попович Н.І. Початкова освіта // Педагогічна енциклопедія. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
<p>Частина видання: продовжуваного видання</p>	<p>1. Куцінко Т. О. Адміністративне законодавство України: реалії та перспективи формулювання // Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Безруков С. А., Хмельов А. А. Дослідження циліндричних оболонок. Вісник Запорізького національного університету. Фізикоматематичні науки. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Хорошилова С. А., Малафійк Л. О., Хмельов А. А. Моделювання складеної конструкції за допомогою матриць типу Гріна. Проблеми</p>

	<p>обчислювальної механіки і міцності конструкцій. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212– 218.</p>
<p>Частина видання: періодичного видання (журналу, газети)</p>	<p>1. Кучеренко О. О. Конституційні права людини і громадянина // Часопис Київського університету права. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коваль Л., Коваль П. Переваги дистанційної роботи. Урядовий кур'єр. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>3. Bletskan D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂. Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics. 2017. Vol. 18, No 2. P. 109–118.</p>
<p>Електронні ресурси</p>	<p>1. Україна очима дітей : фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Хміль А. А. Функції державної служби за законодавством України // Юридичний науковий електронний журнал. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Хміль І. О. Шляхи подолання правового нігілізму в Україні. Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки. Запоріжжя, 2016. № 3. – С. 20–27. – URL:http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p>

	<p>4. Куцкір Я. С., Махно Б. А., Борислав С. Г. Трансформація науково-педагогічної системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. Наука та інновації. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI:https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>
--	---